

אח"ד באח"ד יגשו...

קודם הסתלקותו של אדמו"ר הצמח-צדקי (בי"ג ניסן תרכ"ו), אמר לבנו מוהר"ש: "אחד באחד יגשו, ניסן בתשרי הימים הובהרו הדברים: אדמו"ר מוהר"ש נסתלק ביי"ג תשרי (תרמ"ג), ונתקיים בשניהם שיצאה נפשם באח"ד (גימטריה לחודש הראשון (ניסן ותשרי) - ראשונים לחדשי השנה). ולא עוד אלא שגם בהמשך הפסוק (איוב מא, ח) מצאו החסידים 'רוח לא יבא ביניהם', אל תקרי רוח אלא ריווח, האהובים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, שקבריהם סמוכים זה ללא ריווח ביניהם. לפנינו זכרונותיו של מי שזכה להיות אצל האב ובנו, אדמו"ר הצמח-צדק ואדמו"ר מוהר"ש, משניהם קיבל הוראות להנהגתו, ואילו היה מציית לשניהם אולי היו חייו מוצלחים יותר... על כך ועל תיאוריו המקוריים מחצר ליובאוויטש קוראים בספר זכרונותיו שלפנינו.

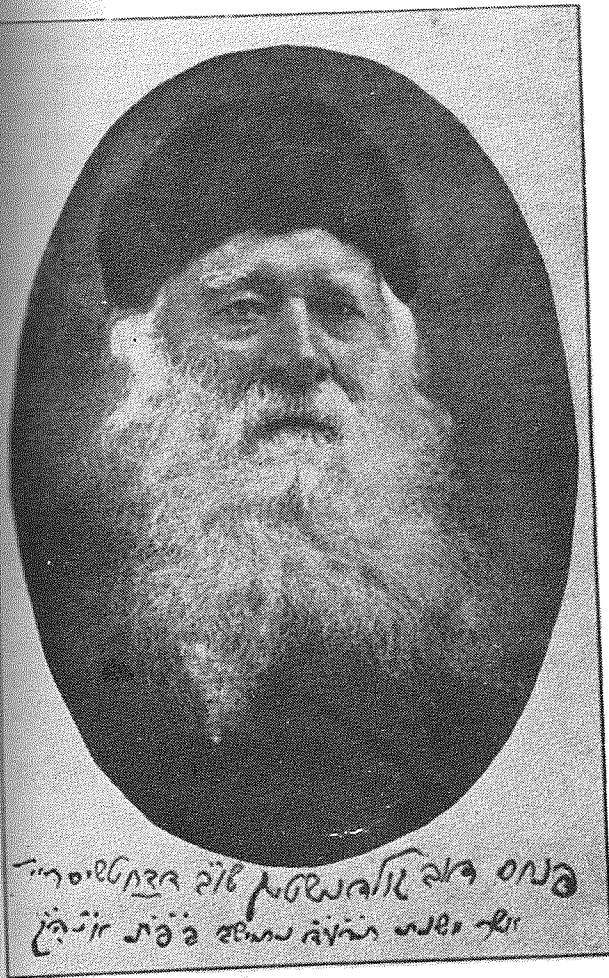
בגיל חמש נותר הילד פינייע בער (גולדנשטיין) יתום מאביו ומאמו. זמן קצר אחר כך מתו עליו עוד מאחיו ואחיותיו, ובגיל רך החלה מסכת נדודיו מעיר לעיר וממדינה למדינה, מטיראספאל מולדתו (היושבת על נהר הדנייסטר, בפלך חרסון) אל תוך אוקראינה, אודסה, רומניה - ובחזרה לאוקראינה.

הפעם התיישב בראמאנאווקע, ונתארח בבית אחותו שהיתה נשואה לשוחט ר' שואל, שהיה - כאביו ר' הירש שוייב - נמנה עם חסידי חב"ד, וכך רוב אנשי העיירה (שהצטיינה בכך שהיתה כולה על טהרת אחב"י) ורבים בראשם - הוא הרה"ח ר' משה יוסף, שהיה עוד אצל אדמו"ר הזקן בעל ה'יתניא' - היו מהנוסעים אל אדמו"ר הצמח צדקי אשר בליובאוויטש.

חסידי חב"ד קירבוהו מאד, והוא אף נלווה אל הרב הישיש לשמשו בנסיעותיו (שאחת מהן היתה ללוייתו של הרה"ח ר' הלל מפאריטש נ"ע). ביני לביני חזר לטיראספאל, נשתדך שם, ומפאת גילה הצעיר של המשודכת נדחה מועד החתונה לעוד כמה שנים. שוב חזר פינייע בער לראמאנאווקע, ישב שם כמה חדשים, אך בהיותו חסר תעודות אישיות התגנב לרומניה, השיג שם ניירות רומניים, ואחר שב וישב בבענדער, בין חסידי רוזין וטשערנאביל.

אזירה זו לא היתה לרוחו ששאפה להיות במחיצתם של חסידי חב"ד, והוא החליט לשים פעמיו לליובאוויטש, ולשאול את פי הרבי היכן ללמוד עד שיגיע עת נשואיו. קם ונסע מבענדער לבאלטע, שם תמו פרוטותיו ולפיכך החליט לעשות ברגל את מאה וחמשים המייל שעד ליובאוויטש. וילך הלך ונסוע (גם הלך, ולעתים גם נסוע, ברחמיהם של בעלי עגלות שנקלעו לו בדרכו), שטיטשילניק, בערשיד, טעפליק, טיריפקע, אומאן (שם פגש בחסיד חב"ד שבשמעו את מטרת נסיעתו קיבץ עבורו רובל שלם להוצאות הדרך) ומשם, בעגלה, לקיוב. ושוב רגלי עד מאהילוב, וגם שם קיבצו אנ"ש עבורו סך מסוים, ועתה לא ארכה לו עוד דרכו, קאזעליץ - והנה הוא כבר בליובאוויטש, ברי"ח אלול [כנראה בשנת תרכ"ה], אחר מסע בן ארבעה שבועות.

בראותו את העיר מרחוק רקד משמחה, ושמחתו גדלה בכפליים כאשר פגש בבית המדרש את מיודעיו מראמאנאווקע וקישינוב, ומה גם ששמע מפייהם כי עוד רבים מאנשי מקומם יבואו אל הרבי לימים נוראים. ומכאן נעבור לתיאור חוויותיו האישיות של פינייע בער, כפי שהן מסופרות בספר זכרונותיו "מיין לעבנס-געשיכטע" (פתח-תקוה, תרפ"ח-תרפ"ט), אלא שכאן זה כמובן בתרגום מאידיש.

טובים. "תורה" היה הוא אומר בכל שבת ויו"ט, אבל לא בשולחן כפי שהדבר נהוג בפולין, אלא כך היה הסדר: אולם גדול היה שם והוא ריק מריהוט, ורק בימה במרכזו וספסלים סביב לה. בשבתות ובמועדים היו הבעלי-בית והחסידים המקומיים, אף אלו שלא היו מתפללים בבית-מדרשו של הרבי, מתפללים בבוקר השכם ואחר התפלה הלכו מיד לאולם הגדול שבחצרו של הרבי. וכמובן שכך עשו גם כל החסידים האורחים וכל אלו שהתפללו בבית-מדרשו של הרבי, כולם נחפזו בסיום התפלה לרוץ ולתפוס מקום באולם הגדול.

חמשת בני הרבי,* גדולי הדור שנתגוררו בליובאוויטש, היה לכל אחד מהם בית-מדרש משלו, והחסידים היו מתפללים במחיצתם. גם הם באו כולם אחר התפלה אל הרבי, הבנים המפוארים, בניהם וחתניהם, ומקומם הקבוע היה על הספסלים שסביב הבימה. שאר העם עמד על עמדו, ועוד קודם שהרבי הגיע כבר היה האולם מלא באנשים. עם כניסת הרבי פלסו לו בקושי דרך בין ההמון הצפוף, הרבי עלה על הבימה ואחריו ה"חוזר".

אמירת התורה נמשכה כשעה ולעתים אף שעתיים, ובסיימו שוב נבקעה בקהל דרך שאיפשרה את חזרתו של הרבי לחדרו, ובניו גם הם יצאו אחריו. ה"עולם" נשארו באולם לשמוע שוב את התורה מפי החוזר, שהוא קלט את התורה כבר בפעם הראשונה ששמעה מהרבי. לא כולם נשארו לשמוע את החזרה, ורבים הלכו מיד בסיום אמירת התורה. בדרך כלל היו הבעלי-ביתים הולכים לביתם, אך החסידים נשארו תמיד עד שגמר החוזר את חזרת דברי הרבי.

אחרי שסעדו את לבם היו החסידים הולכים לבני הרבי, כל אחד לבן אחר: לרי ישראל נח או לרי לייב, לרי זלמן או לרי ברוך שלום ולרי שמואליקע. שם היו שומעים כיצד חוזרים שוב את התורה, וכך היה יכול כל אחד לשמוע פעמים רבות את דברי הרבי. כל הבנים היו אומרים תורה במשך השבוע (חוץ משבתות), באם היתה באה אליהם קבוצת חסידים ומבקשת זאת. חזרת התורה בפעם האחרונה היתה מתקיימת תמיד אצל ר' לייב – אחר קבלת שבת וקודם תפלת מעריב. מובן מאליו שהחסידים היו חוזרים את תורת השבת של הרבי במשך כל ימות השבוע, עד שהיתה שגורה בפייהם והיו בקיאים בה על-פה. עובדה זו מצאה חן בעיני עד למאד.

עוד ראיתי שנהוג היה שם שכל החסידים האורחים שנוקקו להחזקה והספקה, מקבלים היו מחצר הרבי 25 קופיקות להוצאות השבת, ועוד 75 קופיקות (ולאחרים רובל שלם) למשך השבוע, ובסכום זה היו משלמים עבור הלינה והאוכל באכסניה. אני, למשל, קבלתי 75 קופיקות לשבוע (מחוץ להוצאות השבת) ויכול הייתי לקבל

נחתי מעמל הדרך עד אחר יום השבת, וביום השבת עצמו ראיתי חידושים רבים. מאד מצא חן בעיני סדר ההנהגה אצל הרבי, וכדאי היה לי כל טורח הדרך ותלאותיה, והעיקר שזכיתי לראות רבי כזה ואשר לו בנים כאלו לתפארת, וכאלו חסידים שהנהגתם מעולה – וכפי שעוד אספר בהמשך.

מיד אחר השבת נכנסתי אל הרבי וקוויטל* בידי כמנהג המקום. גבאים רבים לא הסתובבו שם, אלא רק גבאי אחד שהוא גם המשרת.* שלא כבמקומות אחרים, לא הגבאי הוא שכותב את הקוויטל, אלא אדרבה, צריך כל אחד לכתבו בעצמו. הכניסה אל הרבי אף היא מתנהלת בפשטות, ללא מהומה וללא דחיקות ודחפיות.

בקוויטל כתבתי את שמי ושאלתי, באשר אני יתום אביון מטיראספאל, נפשי חשקה בתורה, ומה אעשה? הרבי הסתכל בקוויטל, אח"כ הביט בי ושאלני: האם זה כך כבר זמן רב שיתום אתה? סיפרתי לו בקצרה שתיימתי בגיל חמש, הורי מתו עלי בשנות הארבעים לחיייהם, אחי נפטר בגיל עשרים, אחות אחת מתה בגיל עשרים ואחת שנה והשניה בשנות השלושים לחייה. ראשו של הרבי היה בדרך כלל רכון וכפוף מחמת זיקנתו החולשת גופו, אך כשסיימתי את דבריי הרים את ראשו, פסכו בשתי ידיו, ויאמר אלי בעודנו מביט בי מבעד גבות עיניו העבותות: אל תתחתן עד גיל עשרים. שאלתי, הרי כבר שנה שאני "חתן"? ויען הרבי: ואם כך אז מה? הרי יגיע אתה מה שאני אומר לך, אל לך להתחתן עד גיל עשרים. הוספתי ואמרתי: רבי, אין לי מקום שאוכל לשהות בו, ורוצה אני לישב בשיבה וללמוד תורה. "סע שקלאב, ושם תשב ותלמד תורה". ועם תשובתו זו יצאתי מחדרו ופניתי לאכסניה שלי.

סיפרתי לחסידים את אשר עבר עלי במחיצתו של הרבי, וגם להם היה דבר זה לפלא: שהרבי יצווה לבחור חסיד ברווקותו עד גיל עשרים!! אך הם שיערו שכנראה פתיתי לנהוג כך כדי שלא אמות בגיל צעיר כאחרים מבני המחצית. שמחתי מאד שהקב"ה הנחני בדרך אמת, ומה ששמעתי אוכל לשבת במקום תורה וללמוד עד גיל עשרים קיימתי את אשר הורני הרבי, ובשבוע השני יצאתי פעמי לדרך שקלאב, ורגלי הלכתי לדובראוונא, שם לקאפוסט, אורשע – ובאמצע חודש אלול הגעתי אל שקלאב מחוז חפצי.

* * *

קודם שאמשיך בסיפור המאורעות אותי, אחזור חסרה את ההנהגה שראיתי במחיצת הרבי בליובאוויטש. אצל הרבי ר' מענדעלע זצ"ל נהוג היה שבשום אופן לא היה מניחים שנשים תכנסנה לחדרו עם שאלותיהן. הרבי היה עורך שולחן ("טיש") לא בשבתות ולא בימים-

* הכותב משתמש במונחים שהיו שגורים בלשונו, אבל בקרב חסידי חב"ד לא השתמשו בביטוי 'קוויטל'. פתקת הבקשות שהוגשה נקראה 'צעטלי'.

* משרת: המשמש בבית הרבי נקרא 'משרת', ולא 'גבאי'.

* בני הרבי: נראה שהכותב לא ידע על קיומו של בן נוסף, הרחיק ר' יוסף יצחק – שכן באותן שנים נתגורר כבר באווראוטש (וגם להלן יוזכר שמה בשמו בין הבנים שהכותב ראם בליובאוויטש).

באכסנייתי יום יום לחם וזניד גריסים (קרופניק). ביום השבת סעדתי אצל ר' זלמן בן הרבי, וכך גם לכל אחד מהבנים היה על שולחנו. אורח מן החסידים. הרבי עצמו היה אוכל כל ימות השבוע – לבדו – באותו חדר שבו היה עוסק בתורה ובתפלה, הוא החדר שבו היה מקבל את החסידים עם פתקאותיהם. בדבר זה נוכחתי בעצמי באופן הבא:

התחבאתי בבית-המדרש, והשמש – שלא הבחין בי – נעל את דלתות הבית אחר התפלה. נותרתי שם אני לבדי, ורציתי לראות מה עושה עתה הרבי בחדרו. שתי דלתות היו לו לחדר זה, האחת פנתה אל בית-המדרש, והשניה אל חדרי ביתו הפנימיים. השעה היתה 11 לפני הצהריים. הצצתי מבעד לחור המנעול, והיות והשולחן היה בדיוק מול פני, ראיתי כיצד הרבי יושב עטור בטלית ובתפלין, ומתפלל.

המתנתי שעה ארוכה, ולפתע שמעתי את הכאת ידו של הרבי על השולחן. נחפזתי שוב להביט בחור המנעול, וראיתי כיצד נכנס הגבאי אל הרבי, מקפל את תפיליו, ומוליך את הרבי משם. אח"כ שמעתי מים ניגרים, והבנתי שעתה נוטל הרבי את ידיו. המשרת הוביל את הרבי אל השולחן ויצא. עתה ראיתי שהרבי התחיל לכתוב. הכתיבה ארכה כשעה, וכשהכה שוב על השולחן נכנס הגבאי, קיפל את הטלית, ויצא. עכשיו ישב הרבי ולמד במשך כשעה, ולקול הדפיקה על שולחנו נכנס הגבאי, ערך את השולחן לאוכל, והגיש לרבי מים לנטילת-ידיים. הרבי נטל ידיו, בירך "המוציא", ואז הגיש הגבאי את המרק עם העוף (או הבשר). הרבי טעם קמעא מכל דבר, והגבאי הוציא את השיריים חזרה. הגיש לו מים אחרונים, הרבי בירך ברכת המזון, ושוב המשך בלימודו. פשטות הנהגה כזו כפי שהיתה לרבי, צדיק הדור, אי אפשר למצוא בפולין.

שני קירות מחדרו של הרבי עטורים היו בספרים, ליד הקיר השלישי עמדה מטה ותיבה גדולה לצדה, ולקיר הרביעי היה סמוך כסאו של הרבי, משהו שבקושי אפשר לכוונתו שולחן, ועוד שני כסאות קטנים. "קאבינעט מפואר" שכזה גס-כן לא תוכלו למצוא בפולין! "אשרי עין ראתה כל אלה".

הרבי היה לבוש בגדי לבן, ואפילו כיפת השטריימעל היתה מקטיפה (או בד אטלס) בצבע לבן. והיה נראה כמלאך אלקים. יומם ולילה ישב על התורה ועל העבודה, ורק שעתים ביום הוקדשו לענייני החסידים ("פראווען חסידות") דהיינו לקבל בחדרו את החסידים אשר בקשות בניהם. וכל הפדיונות* שהיו הם נותנים לו, היה הרבי מפזר לצדקה עבור החסידים האביונים שבאו ללמוד תורה במחיצתו: אלו שנתגוררו בסביבות ליובאוויטש והיו באים רק לשבתות, היו מקבלים את הוצאות השבת. והחסידים שבאו ממרחקים, ורצו לשהות אצל הרבי

במשך שבועות או אף חדשים, להם נתנו מעות החסידים למשך כל השבוע. והיה, אם ראו במישהו מהאורח שאינו שוקד על לימוד התורה, היו מפסיקים את התשובה השבועית, וכך היה הוא נאלץ לחזור למקום שממנו בא כל הבאים לליובאוויטש היו מתגוררים באכסניות. בחצרו של הרבי. לרבי או לבניו היו באים רק לשבת תורה וללימוד תורה. ועל כן היה שם עיקר החסידות תורה ועבודה, וכל מי שאינו עוסק בתורה לאו הדין איתקרי. ולא כמו וכו'. ועתה יכולים אתם לשער בעצמכם את קדושתו של הרבי מליובאוויטש ואת מעשיהם הטהורים של חסידיו, החב"דניקעס.

* * *

עתה ממשיך פינייע בער לספר את אשר אירע בשקלאב; תחלה פנה אל הישיבה אשר בבית המדרש דחסידים, אבל היא נועדה לנערים צעירים ממנו, כשהוא לא מצא בה את מקומו. משך זמן מה למד בישיבה שבבית מדרשו של ר' הלל, ולבסוף קבע את מקומו בבית המדרש "פועלי צדק", שבה כיהן המגיד דמתא כראש ישיבה (הכותב שכח את שמו). היה זה ר"י מוצלח במאד בעל הסברה מצויינת שהתמסרותו לתלמידיו עשתה לו שם. לבד מהשיעורים הקבועים בביהמ"ד היה פינייע בער לומד אתו ביחידות כל לילה, והכל ללא קבלת פרס ושכר לימוד.

בעוד שאר התלמידים אוכלים "ימים" אצל בעלי-בתיים (שרובם עניים ואביונים), הוזמן פינייע בער לאכול במשך כל ימות השבוע אצל הגביר ר' שלמה מאנסזאהן, ולעתים אצל בניו ר' שמואל, ר' מאניס ור' בער – כולם חסידיו ליובאוויטש. אחד הבנים היה אצל הרבי באותו זמן שהוא שהה שם, ודרכו נודע לכל בני המשפחה על שהרבי ציווהו ללמוד בשקלאב עד גיל עשרים. כמובן שכולם קירבוהו מאד, ובשבתות, כשכל בני המשפחה נתכנסו לבית ההורים לקידוש היום, הי' גם פינייע בער קרוא אל השולחן. וכך גם לסעודה השלישית שבה ישבו אצל ר' שלמה כמנין אנשים, והאריכו בה עד מאוחר בלילה (בסעודות אלו הי' פינייע בער הבעל-מנגן).

הנער הרגיש כי אור חדש נגה על חייו, ודומה היה לו כי מלאה כבר סאת יסוריו. מאושר היה בגשמיות וברוחניות, עד שבא המאורע שהעיב עליו כל ימיו; כעבור כמה חדשים פג תוקפם של ניירותיו, והיה עליו לשלוח את תעודותיו הרומניות ולהחליפן בתעודות רוסיות (שניתנו למשך שנה, והיה אח"כ צורך להחליפן מדי שנה בשנה). כעבור שנים, בשעת כתיבת הזכרונות, עושה הוא את חשבון נפשו, ואומר ששום דבר לא היה קורה לו אילו לא היה מחליף את ניירותיו, ולכל היותר היה נקנס כעבור כמה שנים בעשרה רובל. אך הוא "הידר" לשלוח את ניירותיו לגוברנאטאר מיד בבוא השעה, ומושל רשע זה מיאן לאשר את שהותו ברוסיה וציווהו לעקור משם

* **פדיונות:** הכותב משתמש בביטוי המקובל אצל חסידיו פולין, במשמעות המעות הניתנות לרבי במצורף ליקוויטל. אבל אצל חסידיו חבי"ד משמעותו של "פדיון" (או "פיני" = פדיון נפש) הוא פתקת בקשה עבור חולה ר"ל (בגשמיות או ברוחניות) וכך שאר בקשות שנוסח הפתיחה "אנא לעורר רחמים רבים" מעיד על טיבן. הכסף שצורף ל"פיני" נקרא "מעות פיני" או "דמי פיני" וכד'.

חזרה לרומניה, ובאם לאו – ענוש ייענש מיד!
עולמו חשך בעדו, ועל הכל יסרוהו כליותיו מדוע לא
שמע לקול הרבי לשבת במקום תורה זה וללמוד במשך
כמה שנים, והרי כך היה גדל בתורה כפי שחזו לו כל
רבותיו, והנה עתה ברצותו להיות "בסדר" עם השלטונות,
איבד את כל אשר בא עליו לטובה...

בני משפחת מאנסזאהן נשתתפו בצערו, אך לא יכלו
להושיעו במאומה. אחר פורים נאלץ לעזוב את שקלאב,
בכיסו 15 רובל שנתן לו ר' שלמה, ושוב לוקח הוא את
מקל נדודיו בידו וחוזר לדרך יסוריו...

לא נאריך בתיאור מסעו הנוכחי וגלגוליו השונים
ממקום למקום, עשה הוא את דרכו לרומניה לשם חידוש
ניירותיו, שם עסק במלמדות בכפרים ובעיירות, ביניהם
בעיירה קאדעיעשט. בעיירה זו היו שני שוחטים, האחד
חסיד ליעווע, והשני – ר' בער מוואסלוי – חסיד
ליובאוויטש. וכמובן שפינייע בער נתיידד עם השו"ב
החבי"די.

* * *

ושוב לקטע מזכרונותיו:

בערך בימי החנוכה [דשנת תרכ"ז*] נודע לנו שבנו
הבכור של ר' מענדלע ליובאוויטשער, ר' ברוך שלום,
צגיע ליאסי (ר' ברוך שלום הי' גאון גדול. ולו יד אחת
עלוקתה בחסר*). לשבת פרשת מקץ נסעתי עם ר' בער
שיחט ליאסי. ר' ברוך שלום עצמו קרא בתורה. המון
אנשים צבאו לפתחו והעניקו לו בהרחבה, שכן אף כי
הסנייה וסביבותיה מלאה היתה באדמו"רים, אבל רבי
שכמותו עדיין לא נראה שם. צדיק, חכם, למדן, גאון
בקי ברפואות. הוא עצמו היה כותב את מרשמי הרפואה
הרפואות ("רפואות"). תופעה שכזו לא נראתה אצל אדמו"רי
הסנייה, ועם כל זאת היתה הנהגתו בפשטות גדולה, לא
היה שיחטפו שיריים ממאכליו, וכל יום היה אומר תורה
בדיבור.

ביאסי שהינו שלשה ימים, וחזרנו מאושרים על שזכינו
להיות אצל בן הרבי. אני סיפרתי לו על שנצטוויתי מאביו
לאתר להתחתן עד גיל עשרים, ושאלתיו האם אוכל
להתחתן בתוך שנתי העשרים, קודם שתתמלא השנה. ר'
שלום השיבני בחיוב, אמר לי שזה "עוד ולא עד
השנה". וכשיהיה לי חודש אחד בתוך שנתי העשרים אוכל
להתחתן.

זמן קצר חזרתי ליאסי לשם קבלת אישור
לאוקראינה, ומאחר ששמעתי שמשבחים שם את
של הרבי ר' נחום משטעפענעשטי, החלטתי להכנס
לשם. ושמעתי גם את חוות דעתו באותה שאלה ששאלתי
ברוך שלום. סיפרתי לו על דברי הרבי ר' מענדלעלי,

הבעתי לפניו את רגשי בושתי על שבחור כמוני שזקנו
מגודל ומראהו מבוגר מתפלל עדיין ללא טלית, אמרתי לו
את דעתו של ר' ברוך שלום, ושאלתי בעצתו. גם הוא
סבור היה ש"עוד ולא עד בכלל", ואחר כמה ימים בשנתי
העשרים יכולני להתחתן. ואף בירכני באריכות ימים.
[אחר שנתגלגלה לידו הזכות להביא לר' בער מליעווע

אתרוג לחג הסוכות, זכה גם להכנס אליו פנימה (אף
שמה שנתיים לא קיבל ר' בער שום אדם, לא ערך
שולחנות ולא נטל פדיונות מאף אחד), וכמובן ששאל אף
אותו את השאלה שהטרידה אותו כל-כך. וכך ממשיך
הוא ומספר]: הרבי חקר ודרש אותי רבות אודות
משפחתי, כמה האריכו ימים, מאילו מחלות נפטרו וכדו',
ואני השבתי על הכל כפי יכולתי. הוא התפלא מאד על
שהרבי מליובאוויטש הזהירני כ"כ שלא להתחתן עד
מלאות לי עשרים שנה, אך בכל זאת הצטרף גם הוא
לשתי הדיעות הקודמות כי "עוד ולא עד בכלל".

בדרכי החוצה עצרני הרבי ואמר: שמע, הכנס לרופא
שלי, ואמור לו בשמי שאני שלחתיך אליו כדי שיבדוק
אותך היטב, ותשמע מה בפיו. הרופא בדקני ואמר שאני
בריא לחלוטין ואין שום מניעה שאתחתן. חזרתי וסיפרתי
לרבי את דברי הרופא, והוא בירכני באריכות ימים
ושנים, באמרו עוד: מותר לך להתחתן, אתה תהי' בריא
בעז"ה, סע לביתך ושא אשה. סיפרתי לו על השידוך שלי
אשר איננו לפי ערכי כלל, ועתה מציעים לפני שידוכים
נאים מבתים מכובדים ועשירים. שאלני הרבי: האם מזה
זמן רב שנשתדכת? ארבע שנים, עניתי. "אם-כן – השיב
הרבי – לא כדאי! אל תביט על הייחוס, נחות דרגא
ונסיב איתתא אמרו חז"ל".

* * *

ואכן ירידה גדולה היתה לו בנישואין אלו, מאחר
שהורי אשתו ירדו מנכסיהם, ובביתם אין כל. ר' פינייע
בער מחל להם את כל התחייבותיהם ופנה לחיים
עצמאיים. הוא ניסה להחזיק חנות קטנה בטיראספאל,
השקיע בה את כל רכושו המעט, אך אחר זמן קצר של
הצלחה מועטה נתהפך עליו הגלגל, ויצא נקי מנכסיו. אחר
כמה נסיונות נוספים במסחר הלכו חובותיו ותפחו עוד
ועוד, ואלמלא טובת עין שנהגו בו המלווים ומחלו על
חובם, היה נאלץ לפשוט להם את הרגל. אך בין כך וכך
נותר ר' פינייע בער ללא פרוטה לפורטה. עקרו בני הזוג
את מקום מושבם לפירקאן, פתחו בית מזיגה, אבל
השתיינים לא אהבו מוזג שאינו משתתף עמהם
בסביאתם, והוקירו רגליהם מביתו.

ברוב ייאושו נטל ר' פינייע בער את שק הטלית
והתפלל, והלך לאשר תשאהו הרוח. שהה כמה ימים

כל שהותו של מוהרבי"ש ברומניה בתקופה זו קוראים אנו גם בבית רבי (ח"ג פי"ח): ...בהיותו בעיר סקוליעין (העומדת על גבול רוסיה
היומית) נודע לו מפטירת אחיו הקדוש אדמו"ר הררי"ל נ"ע נ"ע (מקאפוסט) שנפטר בזמן קריב אחר פטירת אביו רבינו (הצ"צ) נ"ע... וכתב
הוא לבניו בוי' כסלו תרכ"ז.

בסדר: כידוע שאודותיו היתה השאלה במי שחסרה לו פס ידו, מה דינו לענין תפלין (שו"ת צ"צ או"ח סי' ה"ז. ובהע' כ"ק א"ש לשם
הדין) שארית יהודה או"ח סי"ב, שו"ת דברי נחמיה או"ח סי' י"א. ועוד כי שם ששאלה זו היתה ע"ד בנו הבכור של הצ"צ, כ"ק הרב

בטיראספאל, משם המשיך לאודסה (בלא שידע למה ומדוע). ישב כמה ימים בבית-המדרש, ושוב המשיך במסעו אל הבלתי נודע: גאזלאוו, ניקאלאיב, חארסאן, אליעשקיס, ומשם חזרה לחארסאן (ובפעם זו נתארח אצל המלבי"ם), ושוב לאודסה ולביתו. בידיים ריקות יצא ובידיים ריקות חזר, ובביתו אין כל.

אחר כמה ימים לא יכול היה לראות בצערה של אשתו, ושוב יצא לדרך כשנפשו שואלת לה למות ברעב או בצמא. קישינוב, קאלאראש, שבועות של הליכה רגלית ללא פרוטה, ללא פת בסלו וללא מטרה. לא נאריך בתיאור יסוריו בדרכים ובביתו, אחת מבנותיו שבקה חיים, כמה נסיונות-נפל לפרנסה, כמה חדשים של מלמדות בכפר סאוויצקיס, והכל ללא תכלית.

אז גמלה בלבו ההחלטה ללמוד שחיטה. והדבר כלל לא קל לביצוע, יש לשלם לשוחטים שכר לימוד, יש לשלם עבור אכסניה ומזונות, יש לשלוח מעות למשפחתו, וכסף מנלך? נסע למחותניו השוחטים דראמאנאווקע, ואחר זמן קצר פנה אל השוחטים דטיראספאל שהסכימו ללמדו את אומנות השחיטה תמורת תשלום שיקבלו ממנו בהגיע יום מתן תעודות הקבלה וההסמכה. שנה שלימה למד והתמחה בזביחה (מחדש תמוז תר"ל ועד חדש תמוז תרל"א), ובאין לו פרוטה בכיסו חייו לא היו חיים. אך השנה חלפה עברה – ואחר שהצליח ברוב עמל ויסורים להשיג את הכסף שנתחייב לשוחטים, קיבל את ההעדאות הנכספות, משוחטי טיראספאל ומשוחטי בענדער.

בחודשי החגים נמצאו לו עבודות מזדמנות, אך אחריהם נותר שוב ללא מקום עבודה. היו לו בכיסו כמה רובל שבכחם יכול היה לנסוע ולתור אחר מקום ישוב הנזקק לשוחט, אך כאן עלו לפתע הרהורים במוחו:

עתה, כשאני נצב על פרשת דרכים, שומה עלי לנסוע לרבי! הרי יהודי אני, שוחט וחסיד, וכשאמצא מקום לשבתי ולעבודתי הרי אהיה קשור ואסור, ולא יעלה בידי לנסוע אל הרבי. אם-כן, עתה הוא איפוא הזמן המתאים לנסיעה. ומכיון שחסיד ליובאוויטש אני מנעורי, אסע לי אל רבי מליובאוויטש! הדרך ארוכה היא במאד? אין לי מעות להוצאות הדרך? חסיד אמיתי אינו שואל שאלות, ושום דבר אינו יכול לעמוד לו במכשול בדרכו אל הרבי. זוגתי היתה בחודש השביעי להריונה, ושבועות מספר עיכבני דבר זה מלבצע את רעיונותי. אך לבסוף נתגברתי על כל המניעות והעיכובים, והחלטתי ששום דבר לא יעמוד בעדי מלנסוע אל הרבי ולקבל את ברכתו שאהיה שוחט יריש, ושלא יכשלו ח"ו מזביחתי. תכננתי את דרכי לפרטי פרטיה, ויום אחד נפרדתי מזוגתי אך לא גליתי לה לאן מועדות פני. בלבי ידעתי שעוד הרבה עגמת נפש נכונה לי מכך שלא אהיה בביתי בשעה שאשתי תכרע ללדת, ואם יהיה זה בן זכר הרי שלא אזכה להיות בשעה שיכניסוהו בביתו של אברהם אבינו. אך כעין מגנט שלא יכולתי לעמוד בפניו משכני לשים פעמי לדרך ליובאוויטש. באמצע חדש כסלו [תרל"ב] יצאתי לדרך, לקחתי את הטלית והתפלן, שמתי באמתחתי את החלפים, כך

שזוגתי היתה בטוחה שאני נוסע לטיראספאל הסמוכה כימים ימימה. לבי נקפני על העוולה שאני מעולל לה, אך בטוח הייתי שכשאחזור עם ברכותיו של הצדיק תשפח אף היא על שעמדתי בנסיון. ואף חרה לי מעט מדוע יסר הייתי לסבול כל-כך הרבה יסורים עד שרכשתי בזיעת אפי ובדם לבי את אומנות הזביחה, ועתה כשבא נסיון זה ללדת לא אוכל לו!:

מטיראספאל המשכתי לבלאטע (שם קניתי בקבוק שמן ושמונה שמיים להדלקת נרות חנוכה בדרכי), בעגה נסעתי לחאדזשיוואטא, אח"כ לאומאן, קיייעב, מאהילאוו הגדולה – והכל רגלי או בעגלות מזדמנות. בימים ובלילות, בעיצומם של חודשי החורף הקרים שברוסיה, כפור, סופות שלג, ומלבושים חמים לגופי אין...

בתום שלשה שבועות של מסע מפרך ומייגע, הגעתי בשארית כחותי לליובאוויטש, אל הרבי ר' שמואליקע זצ"ל.

פניתי מיד אל ביתו של השוחט, וקבעתי בו את אכסנייתי. באתי לשם ביום שלישי בשבוע, נשכבתי באפיסת כחות, ולמחרת בבוקר קמתי והתכוננתי להכנס אל הרבי לקבלת שלום. שחרית התפללתי בבית מדרשו של הרבי, כתבתי את הקוויטל שבו בקשתי את ברכתו שאקבל מקום פרנסה בעבודת השחיטה, וכן שאהיה שוחט הגון וזביחתי כשרה וכו' וכו'. נכנסתי אל הרבי, והוא הביט בי ואמר: לו לעצתי שמעת, היית נוסע מיד לביתך. אל תתמהמה כאן כלל, וסע מכאן מיד... ומסתמא יזמן לך הקב"ה מקום פרנסה...

נותרתי משתומם על עמדי. פקחתי על הרבי עיניים תמהות, לשוני דבקה לחכי ונאלמתי דומיה מרוב פחד. "ימה לך כי נעמדת כהלוך רעם? – שאלני הרבי – לא אמרתי לך אלא שתסע לביתך, ותו לא!"

– הכיצד, שאלתי ודמעות זולגות מעיני וחונקות את גרוני, איך אקום עתה ואסע לביתי אחרי דרך יסורים שכזו שעברתי עד שהגעתי הלום, בכפור הנורא, ללא פרוטה בכיסי, ועדיין עצמותי רוחפות מקור... ואיך מצווני הרבי לנסוע מיד ללא שאנוח קמעא, וללא שארויח מעט להוצאות הדרך...

"עה! שום דבר, נישקשה – המשיך הרבי – יעורך הקב"ה ותעבור את הדרך בשלום, אך ראה לבלתי התמהמה, וסע מיד! והא לך רובל אחד להוצאותיך". הושיט לי הרבי את ידו לאות פרידה, ויצאתי מאת פניו.

בלב רגז שבתי לאכסנייתי, ונסער כאחוז קדחת טענתי עם עצמי: איך אצא עתה למסע מתיש שכזה ללא כמה ימי מנוחה? איך אפשר להחפז ולעזוב את חצר הרבי כשרק זה עתה הגעתי? ומי יודע מתי, ואם בכלל, אוכל שוב לעלות ולראות את פניו? ולשם מה ערכתי את כל מסעי, אם לא כדי שאוכל לשבת זמן מה במחיצתו, לקבל את ברכותיו ואולי גם העדאות על כשרותי, ולבסוף, "פסק" שכזה... מה הוא רוצה ממני? מה מצא בי עוול יותר מאשר באורחים האחרים? כל הטרוניות הללו

העיקו על לבי, ופרצתי בבכי תמרורים. השוחט ובני ביתו התאספו סביבי מודאגים, ולא יכלו להבין מה אירע עמי. בכי גבר מרגע לרגע: איך לא אבכה, אמרתי להם, כשהרבי אינו חס עלי, ומצווני לנסוע תיכף ומיד לביתי? השוחט הביע דעתו שהרבי אינו מתכוון מיד בזה הרגע לקום ולנסוע, אלא שאמתין כמה ימים, ואחר יום השבת אצא לדרכי. לא! – אמרתי – מהרבי היה מובן היטב שעלי לנסוע מיד, בו ביום. ואפילו לו יהי כדבריכם, המשכתי, שיכולני להתמהמה שלשה ימים נוספים, האם אין זה כאב לב לעבור דרך תלאות שכזו רק עבור שהיית שלשה ימים בחצר הרבי?

הצדק עמך, השיבני השוחט, אבל כשהרבי מצווה מוכרחים לצייט. ואומר לך את האמת, המשיך, כל הענין הזה נפלא ממני! מעולם לא שמעתי שהרבי ינהג כך אפילו עם האורחים הבאים מקרוב, ומה גם עם החסידים המגיעים ממרחקים, שכולם יכולים לשהות במחיצת הרבי ככל שיוכלו וכמה שיעלה ברצונם, ופתאום, דבר שכזה כמו שקרה לך, הפלא ופלא!

כמובן שגם אני לא הייתי מסוגל להבין את הדברים, והחלטתי להשתהות עד אחר השבת. החלטתי זו נבעה גם מכך שעדיין לא הרגשתי כי בכחי לצאת לדרך, ומה גם שבאותה שבת היה הרבי אמור לערוך "שולחן" – מקרה נדיר ביותר בליובאוויטש (שהרי הרבי אינו עורך שולחן כל שבת כפי שהדבר נהוג אצל הצדיקים בפולין), דבר העלול לקרות אך פעם בשנה לרגל אירוע מזדמן. ובדיקו להזדמנות כזו נקלעתי הפעם מאחר ובערב שבת נערכו בליובאוויטש נישואיה של אחות הרבי (או אחייניתו). הרבי ערך שולחן ביום הש"ק, וכן סעודת מלוה-מלכה ושבע-ברכות במוצאי השבת.

מובן שנאספו אורחים לרוב, מחותנים, רבנים, גדולי החסידים ושאר אורחים נכבדים. הדוחק היה רב, על מקום ישיבה לא היה אפשר כלל לחשוב, ומאושר היה מי שזכה להיות בפנים ולא נותר בחוץ. ואילו לא היו כל טרחתי ותלאותיי אלא כדי לזכות לשבת זו – דייני; לשבות אצל הרבי, להיות נוכח בחופה, להשתתף ביציבודי אחר תפלת השבת (אף כי הרבי עצמו לא נכח בקידוש, ורק המחותנים הנכבדים) – אגב, דבר שלא עלה לי בנקל כל-כך, שהרי סעודה זו לא נועדה לכל דבין, אלא שאפילו זרועותיהם החזקות של הגבאים לא יכלו לעמוד לנגדי... ואחר-כך, עריכת השולחן של הרבי. כעית הסעודה פצח החזן בזמר שלא מצא חן בעיני, וליכך התחלתי לנגן ניגון אף שלא נתבקשתי לכך. כל הימים הופנו לעברי, ואלו לאלו שאלו בתמיהה מיהו אברך זה... עתה הרגיש גם הרבי בנוכחותי, והביט עלי בהשתוממות. נשתתקתי ונרתעתי לאחור בבהלה, מתוך חשבה שהרבי אינו חפץ בזמרתי, אבל הרבי הניע בידו להברי: זינג, זינג – נגן, נגן... וכל המסובים החרו העיקו אחריו: נגן אברך, נאה שירתך מזמרת החזן...

חזרתי עוז בנפשי והמשכתי לשיר כדבעי למהוי מזמירות השבת, וברגע שהפסקתי המשיכו ובקשוני לשיר עוד ועוד. אחר-כך סיפר לי השוחט, בעל האכסניה שלי, כי משהבחין בי הרבי שאל: "עדיין הוא כאן"?!! וזה היה פשר המבט שנעץ בי.

סעודת מלוה-מלכה היתה מליאת חדוה, בדחן מצויין שימח את הנוכחים בהלצותיו החרוזות בלשון-הקודש, והוא אף הצליח להביא את הרבי לידי שחוק. בדוחק הרב ששרר במקום נגררתי למקום מרוחק שממנו לא יכלו בכלל לראות את הרבי, מה עשיתי, ברוב מאמץ פלסתי לי דרך אל מתחת לספסל, משם אל תחת השולחן, ומקצהו האחד נדחקתי עד קצהו השני, והנה אני תחת רגלי הרבי... וכך יכול הייתי לשמוע את הדברים ששח הרבי למקורביו, דברי תורה, שיחות חולין ואמרי שפר. וגם באותה שעה הרגשתי כי בכך משתלמת לי כל נסיעתי לכאן. שעות מספר שהיתי תחת השולחן, ויותר לא יכולתי. מרוב הצפיפות כמעט ונחנקתי, ובשארית כחותי זחלתי אל מחוץ לשולחן, אבל נשארתי במקום עד שהרבי יצא לביתו וכל הנוכחים התפזרו.

חזרתי אף אני לאכסנייתי, ועם בוקר נכנסתי לרבי על-מנת להפרד ממנו. הרבי הוכיחיני על פני מדוע זה לא נסעתי בו ביום שנצטוויתי, הצטדקתי לפניו, ונענית: "נו, סע לשלום ויהי ה' עמך. אין דבר, אתה אברך הגון ("אן עהרליכער יונגערמאן"), יעזרך ה'".

יצאתי לדרך, והפעם בחפזון גדול. צעדתי רגלי לדובראוונא, משם נזדמנו לי מפעם לפעם בעלי-עגלות רחמניים והמשכתי במסלול קאפוסט, ארשע, שקלאב, מאהילב... דאגות החלו לחלחל ולכרסם בי, מי יודע מה ראה הרבי ברוח קדשו, הרי השארתי את זוגתי קרובה ללדת, האם עברה עליה הלידה בשלום? השלום גם לרך הילוד! ושמא משום כך שלחני הרבי מעל פניו בבהילות כזו? כל אלו שסיפרתי להם בדרכי את הקורות אתי היו בטוחים שהרבי ראה משהו המתרחש בביתי, ואף בקשוני לכתוב להם אח"כ ולהודיעם מה באמת קרה. דבריהם הגבירו את חששותי, ואלו החישו את צעדיי. נשאתי כרוח על ההרים והגבעות, עד שהגעתי לקיוב. מקיוב אפשר כבר לנסוע ברכבת, וכך עשיתי את חצי הדרך בכרטיס שרכשתי בסיוע נדיבים מקיוב, ובמשך כמה ימים שביליתי מתחת לספסלי הרכבת עשיתי את המחצית השניה.

הגעתי לביתי ביו"ד שבת, מצאתי את זוגתי בריאה ושלימה, ועמה תינוק יפה כבן חודש, ואף לו שלום. הברית נתקיימה בעתה ובזמנה, אלא ששמחתה לא היתה שלימה בגלל העדרו של האב, ולכן לוותה הברית בבכי רב. כל זאת סיפרה לי אשתי, ולפתע, "אוי, אילו רק היית חוזר לפני שלשה ימים, כבר היינו נושעים... באותו יום באו לכאן שני יהודים נכבדים ונשואי פנים, ושאלו עליך. כשלא יכלו לשמוע מפי מתי תחזור, פלטו אנחה: איי, חבל חבל, חבל בשבילו וחבל בשבילנו, באנו במיוחד

שולחן: גם ביטוי זה לא היה מקובל אצל חסידי חב"ד, וישיבת הרבי עם החסידים נקראה 'פארבריינגען' (מסיבה, התועודות).

חלק שלם מכתבי זכרונותיו של ר' פיניע בער מוסר
לתיאור יסוריו בעיר זו שבה ישב למעלה משלשים שנה
לעת זו החליט לעלות לא"י, והגיע אליה בשנת תרע"ד
קרוב לפרוץ מלחמת העולם הראשונה. תלאות החיים
באה"ק באותה תקופה ידועים, ואף ר' פיניע בער לא
נוקה מהם. והוא גם בין הגולים מפתח-תקוה לקלקדיה
ומשם לכפר-סבא.

ר' פיניע בער האריך ימים, אך רק מעטים מהם עברו
עליו בשלוח ובקורת רוח. אף בשעותיו הקשות ביותר לא
בעט ח"ו, ותמיד היתה שגורה בפיו ובקולמוסו האמיתי
החזקה בהשגחתו הפרטית של הבורא ית' המנחה
בחסדו. אף בשנות חייו המאוחרות לא שכח שאילו היה
מצייט לאדמו"ר הצמח-צדק ולבנו אדמו"ר מהר"ש יתב
וחייו היו קלים יותר, אבל גם בכך ראה את יד ה'
הבאנו אך מעט מן המעט מקורות חייו המסופרים
ביותר מ-500 עמודי זכרונותיו, ונסיימם כפי שחתמם הוא
עצמו (בכ"ד אייר תרפ"ט): "...שבח והודי להשי"ת על כל
הטוב שעשה עמדי עד היום. ובתקוה שספר זכרונותי
ישפיע על יוצאי חלצי ובניהם לחזק את בטחונם בהשי"ת.
שילכו בדרך הישר, למען יאמינו בהקב"ה ובהשגחתו
הפרטית, כפי שאביהם הזקן חי כל ימיו. ואף את
מכיריהם ילמדו לדעת את ה' והשגחתו, ושיחיו בבטחון
בבורא ית'. זו כל משאלתי, ובתקוה זו אני מסיים את
קורות-חי".

* * *

מי יגלה עפר מעיניך ר' פיניע בער, וראית כי מבני בניך
לומדים בישיבת "תומכי תמימים" באה"ק ומקושרים
לבית ליובאוויטש, וידעת כי שלום אהלך.

מפעטראווקע, השוחט שלנו שבק חיים לכל חי, ורצינו
לקבל את ר' פיניע בער תחתיו. שמענו עליו טובות
מהשוחטים דבענדער, אבל עכשיו, כשאין איש יודע מתי
יחזור לביתו... חבל, חבל... ובמלים אלו עזבו את ביתנו
והותירו אחריהם עגמת נפש ואכזבה מרוע מזלנו".

הבנתי מיד שלשם כך זירזני הרבי לשוב לביתי, ואף
נחמתי את זוגתי באמרי לה כי אלמלא דבריו של הרבי
הייתי מגיע הביתה רק לקראת פסח, ועכשיו משהקדמתי
לבוא, ונתאחרתי רק בשלשה ימים, לבי אומר לי שעדיין
לא הפסדתי. וכבר למחרת, בלי הבט על עייפותי הרבה,
יצאתי לדרך פעטראווקע, מי יודע, אולי ירחם...

* * *

לא נלאה את הקורא בתיאור תלאותיו של ר' פיניע
בער; שלשת הימים שנשתהה בליובאוויטש יתר על המדה
היו הפעם משמעותיים מאד, מאחר ובאותם ימים נתפשה
המישרה בפעטראווקע ע"י השוחט דסלאבאדזע. ברוב
עמל ויגיעה הצליח ר' פיניע בער לרכוש ממנו את חזקת
השחיטה בסלאבאדזע, שאליה עקר אחר שמכר את כל
אשר לו. במהרה נתברר לו מדוע שש כל-כך השוחט
הקודם לעזוב את מישרתו זו: כפר קטן ואנשים בו מעט,
אך מחלוקותיהם רבות ופגיעתם קשה. ולא נראתה להם
שום סיבה מדוע שלא ירדפו את ר' פיניע בער כשם שרדפו
את קודמו. ובלשונו של ר' פיניע בער: "שוב חשך עלי
עולמי. שלש וחצי שנים חייתי אתם כבתוך ים של צרות,
עד שהצלחתי להפטר מהם".

משם עבר לבאזינאווע, אשר בה נתברך ב"כבוד מרובה
ופרנסה מועטה", ומשום כך נאלץ לתור אחר מקום אחר,
עד שהגיע למדינת קרים ונתמנה לשו"ב דבאכזיסעריי.

